

વિદ્યાર્થી વાચનમાળા

શ્રેણી : ૮મી
સંપાદક : જયભિખુ

૧૫-૧૫૫

ઉતાકા મંડ

લેખક :

માધવરાવ ભા. કર્ણિક

કિ. ૦-૪-૦

૨૪૨

વિ ઘા થીં વા ચ ન મા ળા.

છૂટક એક ઓળી ૩-૦-૦ પોસ્ટેજ પાંચ આના વધુ

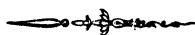
∴ દશ ઓળીના એક સાથે ૩૦-૦-૦ ∴

પહેલી ઓળી	બીજી ઓળી ૪-૦-૦	ત્રીજી ઓળી
૧ શ્રીરામ	૨૧ આઘકવિ વાઘમીકિ	૪૧ મહામુનિ વશિષ્ઠ
૨ શ્રીકૃષ્ણ	૨૨ મુનિરાજ અગસ્ત્ય	૪૨ મહાલસા
૩ ભગવાન બુદ્ધ	૨૩ શકુન્તલા	૪૩ રાજકુમાર દ્રુવ
૪ ભગવાન મહાવીર	૨૪ દાનેશ્વરી કણ્	૪૪ સતી સાવિત્રી
૫ વીર હનુમાન	૨૫ મહારથી અર્જુન	૪૫ દ્રૌપદી
૬ ભડવીર બીષ્મ	૨૬ વીર અભિમન્યુ	૪૬ વીર વિક્રમ
૭ સતી દમયંતી	૨૭ સત્યવાદી હરિશ્ચંદ્ર	૪૭ રાજા બોજ
૮ કચ-દેવયાની	૨૮ ભક્ત પ્રહ્લાદ	૪૮ કવિ કાલિદાસ
૯ સમ્રાટ અશોક	૨૯ પિતૃભક્ત શ્રવણ	૪૯ વીર દુર્ગાદાસ
૧૦ ચક્રવર્તી ચંદ્રગુપ્ત	૩૦ ચૈત્રેયો	૫૦ મહારાણા પ્રતાપ
૧૧ રાજા ભતૃહરિ	૩૧ મહાત્માગુલરીદાસજી	૫૧ સિક્કામનો સપૂત
૧૨ સંત છુકારામ	૩૨ ગોપીચંદ	૫૨ દાનવીર જગદ્ગુ
૧૩ ભક્ત સુરદાસ	૩૩ સતી પદ્મિની	૫૩ સિદ્ધરાજ જયસિંહ
૧૪ નરસિંહ મહેતા	૩૪ સ્વામી રામકૃષ્ણ	૫૪ જગત્શેઠ
૧૫ મીરાંબાઈ	૩૫ સ્વામી વિવેકાનંદ	૫૫ પંડિત મોતીલાલજી
૧૬ સ્વામી સહજાનંદ	૩૬ સ્વામી રામતીર્થ	૫૬ સરજગદીશચંદ્રભોજ
૧૭ શ્રીદયાનંદ સરસ્વતી	૩૭ શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર	૫૭ શ્રી અરવિંદ ઘોષ
૧૮ લોકમાન્ય ટિળક	૩૮ પંડિત મદનમોહન	૫૮ વીર વિઠ્ઠલભાઈ
૧૯ મહાત્મા ગાંધી	માલવીય	૫૯ પ્રો. ધોંડો કેશવ કવે
૨૦ રવીન્દ્રનાથ ટાગોર	૩૯ સરદાર વલ્લભભાઈ	૬૦ શ્રી એનીએસન્ટ
	૪૦ શ્રીમતી સરોજિની	
	નાયકુ	

વિદ્યાર્થી વાચનમાળા : શ્રેણી આઠમી : ૧૫-૧૫૫

ઉતાકામંડ

ભારતવર્ષમાં અનેક સુંદર પર્વતશૃંગો આવેલાં છે. ઉત્તરે ભારતમાતાના મુગટમણિ સમો હિમગિરિ પોતાનાં અનેક રમણીય શૃંગોની વિશાળ પાંખ પાથરીને ઘેઠો છે. મધ્યમાં સાતપુડો અને વિંધ્યાદ્રિ પણ પોતાના મનોહર ગિરિશૃંગોથી ભારતમાતાના દેહને શોભા આપી રહ્યા છે. તે જ રીતે દક્ષિણ ભારતમાં મદ્રાસ ઇલાકાના પશ્ચિમ ભાગે નીલગિરિ નામનો સુંદર પહાડ આવેલો છે. સૃષ્ટિસૌંદર્યથી ઊભરાતા

વાતાવરણ વચ્ચે બેડોળ ઊભા રહેલા એ પર્વતનું એક અત્યંત રમણીય શિખર તે ઉતાકામંડ. લોકો દુકામાં એને “ઊટી” પણ કહે છે.

નીલગિરિ જિલ્લાના ત્રણ જિલ્લાઓ પૈકી એક જિલ્લાનું નામ પણ ઉતાકામંડ છે અને તેનું મુખ્ય શહેર પણ ઉતાકામંડ છે. આ તાલુકાની મુખ્ય પેદાશ આ અને સિંકોના છે. સિંકોનામાંથી કવીનાઈન તૈયાર થાય છે.

ભારતવર્ષના મશહૂર ગિરિનગરોમાં ઉતાકામંડ ખાસ ધ્યાન ખેંચે છે. પ્રતિવર્ષ ભારતવર્ષના ભિન્ન ભિન્ન ભાગમાંથી હજારો સહેલાણીઓ ને પ્રવાસીઓ ત્યાં આવી પહોંચે છે, ને ઉનાળાના દિવસો બહી મોજથી અને ભારે શાંતિથી પસાર કરે છે.

ઉતાકામંડની ઊંચાઈ સમુદ્રની સપાટીથી ૭૫૦૦ ફીટ છે. મદ્રાસથી એનું અંતર ૩૫૯ માઈલ, મુંબઈથી ૧૦૩૫ માઈલ અને કલકત્તાથી ૧૩૭૪ માઈલ છે.

આપણે ઉતાકામંડ જવું હોય તો મુંબઈથી મહારાષ્ટ્ર અને કર્ણાટકનો મુલક પસાર કરી કુન્નુર સ્ટેશને

ઊતરવું જોઈએ. થોડા વર્ષ પહેલાં આ સુંદર સ્થળે જવાને માટે પ્રવાસીઓને મેટ્રોપોલીટન સ્ટેશને ઊતરી પગપાળા પ્રવાસ કરવો પડતો, પણ હવે ગાડીની સગવડ ઠેઠ કુન્નુર સુધી થયેલી છે અને ત્યાંથી પાકી સડક, એ સુંદર ગિરિનગરમાં લઈ જાય છે.

આપણા ગિરિનગરોની રચનામાં અંગ્રેજ પ્રજાનો ફાળો ઘણો મોટો છે. તેમનાથી આપણા દેશનો ઉનાળો સહન ન થાય એટલે પહાડનાં ઠંડાં સ્થાનો શોધ્યાં અને ત્યાં નગરો વસાવ્યાં. આ બધાં નગરો તેમને મહાન આશીર્વાદ સમાન થઈ પડ્યાં છે. ઉતાકામંડની રચનાનું માન પણ તેમના જ ફાળે જાય છે. ઇ. સ. ૧૮૧૮માં તંબાકુની દાણચોરી પકડવા નીકળેલા બે સિવિલયનો દૂર દૂર નીકળી ગયા. તેમના ધ્યાનમાં આ સ્થળ આવી ગયું. તેમણે આપેલી માહિતી પરથી નીલગિરિના તેવજ્જતના કલેક્ટર મિ. જોન ખુત્રીવોને આ સ્થળની મુલાકાત લીધી અને સ્થાન ખૂબ પસંદ પડતાં નગર વસાવવાનો વિચાર કર્યો. સહુથી પ્રથમ તેમણે આ સ્થાને પોતાનો બંગલો બંધાવ્યો, જે ઉતાકામંડનું પહેલું મકાન છે.

ત્યાર પછી મદ્રાસ સરકારે આ સ્થાનને ખીલવવા તરફ નજર દોડાવી ને ઈ. સ. ૧૮૨૭માં મદ્રાસ ઇલાકા માટે એક આરોગ્યધામ ત્યાં બાંધવામાં આવ્યું. ત્યાર પછી ક્રમેક્રમે શહેર વધતું જ ગયું.

આ શહેરનો મુખ આગળનો દેખાવ કાંઈ ખાસ આકર્ષક નથી. બંગલાઓ અને ઘરો ચારે બાજુ વેરાયેલાં છે, પરંતુ જ્યારે તે વટાવીને આગળ જઈએ છીએ ત્યારે અનેક બંગલાઓ, બાગબગીચા અને રમતગમતનાં મેદાનો નજરે પડે છે.

આ શહેરની સ્થાયી વસ્તી ૨૦ હજાર માણસોની છે, પણ ઉનાળામાં તે અનેક ગણી વધી જાય છે. તે વખતે શહેરનો દેખાવ ઘણો જ ભવ્ય લાગે છે. આપણે ક્રમસર આ શહેરનાં સ્થાનોની મુલાકાત લઈએ.

ગામઝાંપાનો ભાગ છોડી આગળ વધતાં ચારે બાજુ દૃષ્ટિ ફેંકી લેયો. અહીં ચાર મોટાં શિખર ગોળાકારે આવી રહેલાં દૃષ્ટિએ પડે છે. એક બાજુએ નીલગિરિનું સૌથી ઊંચું શિખર આવેલું છે. એનું નામ દોદાખેટા. આ શિખર સમુદ્રની સપાટીથી

૮૭૬૦ ક્રીટ ઊંચું છે. દોદાખેટા એટલે નીલગિરિનું નાક! જેમ અરવલ્લીને આખુ છે, વિંધ્યને અમરકંઠ છે, સાતપુડાને પંચમઢી છે, તે જ રીતે નીલગિરિને દોદાખેટા છે. પશ્ચિમેથી ધસી આવતા જળભર્યાં વાદળાંઓ આ શિખરને સ્નેહપૂર્વક આલિંગન દઈને ભેટે છે, અને તેને ચરણે હબરો જળધારાની રોકડી ખંડણી ચૂકવી આપે છે.

તમે વરસાદની ઋતુમાં અહીં ઊભા રહો. એક તરફથી ધોધમાર તૂટી પડતો વરસાદ, બીજી બાજુએ લીલાં તાબાં વૃક્ષોનાં જૂથો, અને ત્રીજી બાજુએ પાણીથી છસોછલ ભરેલી ધરતી. તળાવો અને નદીઓ જુઓ; તમે એક વાર આ દેખાવ જોયો હશે, તો પછી તમે આ ભૂમિની સુંદરતા કદી ભૂલી શકવાના નથી.

એ જ દોદાખેટા શિખરની પાસે સ્નોડન નામનું બીજું શિખર છે. આ શિખર ૮૩૮૦ ક્રીટ ઊંચું છે. તેની નજીકનું એક હીલ શિખર ૮૦૯૦ ક્રીટ ઊંચું છે. કલવહીલ સૌથી નાનું છે. દૃષ્ટિમર્યાદાને લક્ષમાં રાખી, દોદાખેટાથી એક લીટી દોરશો, તો આ બધા શિખરોનો સમૂહ મળીને એક ભવ્ય વર્તુળ બનશે.

હવે એ શિખરોની દુનિયાને દૂર મૂકી, તેની નીચેની ભૂમિ ઉપર દૃષ્ટિ વાળો. શિખરો જેવાં સોહામણાં છે, તેવી જ તેની નીચેની ખીણ ખૂબીદાર અને વિશાળ છે. તે ૧૧ માઈલ લાંબી છે. આ જમીન રેશમના જેવી મુલાયમ અને સ્નિગ્ધ છે, પણ તે કેવળ વૃક્ષવેલાઓથી ભરપૂર છે. અહીંથી એક નાનો જલ-પ્રવાહ ખીણને ઘોતો આગળ ધસે છે. આ પ્રવાહનો નીચેનો ભાગ આગળ તળાવના રૂપમાં ફેરવી નાખવામાં આવ્યો છે.

ઉપલા મેદાનનો ઉત્તર છેડો થોડો આગળ વધે છે, એને ઉતાકામંડના એક અતિરમ્ય અને સુંદર સ્થાનમાં વાળી લેવામાં આવ્યો છે. અહીંની જમીન પૂરી નાખવામાં આવી છે અને તેને સરખી સપાટ બનાવી દેવામાં આવી છે. આ સ્થળ હોબર્ટબાગને નામે ઓળખાય છે.

આગળ જતાં એક મોટું અને વિશાળ મેદાન આવેલું છે. આ મેદાન ‘પોલો’ નામની રમત રમવાના મેદાન તરીકે વપરાય છે, અને બોલબેટ અથવા ક્રિકેટના મેદાન તરીકે પણ તેનો ઉપયોગ

થાય છે. સુંદરતા અને વિશાળતાની દૃષ્ટિએ આ પોલોના મેદાનની હિંદમાં પ્રથમ પંક્તિના મેદાન તરીકે ગણતરી થાય છે. એની સાથે ગાલીયાને લટકતી કોરની માફક ઘોડઠોડનું મેદાન જોડાયેલું છે. આ મેદાન માઈલો જેટલું લાંબું—પહોળું અને ખરેખર જોવા લાયક છે.

અહીં ઊભા રહી સ્થિર આંખોએ એક બાનુએ પેલો જળપ્રવાહ અને બીજી બાનુએ હોબર્ટ પાર્ક અને ત્યાંનાં ભવ્ય મેદાનો જોતાં જોતાં દૃષ્ટિ થાકે છે, અને મેદાનો આધે અને આધે જઈ જાણે છેક ક્ષિતિ-જમાં પૂરા થતા હોય તેમ લાગે છે. આ દેખાવ જોતાં, અહો! સૃષ્ટિ કેવી ભવ્ય છે, કેવી રળિયામણી છે અને કેવી વિશાળ છે; એવો સહજ પ્રશ્ન થાય છે!

હવે મેદાનો જોઈ મંદ પડેલી તમારી દૃષ્ટિને પાછી વાળો અને જરા આગળ વધો. અહીં ઉતાકામંડને શોભાવતું મોટું બજાર આવેલું છે. બજાર શહેરના પ્રમાણમાં સારું અને સમૃદ્ધિવાળું છે. અહીંથી જરા આગળ વધો અને પશ્ચિમ તરફ પગલાં માંડો. અહીં

નીચાણવાળો ખીણનો પ્રદેશ તમે જોશો. આ પ્રદેશને કેન્ડલ વેલી કહે છે, અને તેમાં અહીંના સ્થાનિક વતનીઓનાં સંખ્યાબંધ ઘરો આવેલાં છે.

અહીંથી પશ્ચિમદિશાને પંથે આગળ વધો. આ સ્થળે આંખોને ઠારતું એક સુંદર મેદાન અને તે સાથેનો અરણ્ય-પ્રદેશ દેખાય છે. આ જગા ૧૬ ચોરસ માઈલના વિસ્તારમાં આવેલી છે. કુદરતરાણીએ સુંદરતા અને મધુરતાનો કળશ આ ભૂમિ ઉપર ઢાળી દીધો છે. સમૃદ્ધ અરણ્યની શોભાથી આ આખો પ્રદેશ ભરેલો છે. જ્યાં ત્યાં મોટાં ઘટાદાર વૃક્ષો અને ઝરાઓ ફરી વળેલા છે, અને આખું દૃશ્ય એટલું અદ્ભુત છે, કે તેના એક જ વખતના દર્શનથી આત્મા અને અંતર એટલા શાંત અને આનંદી બને છે, કે એની મીઠી યાદ તમે જીવનભરમાં કદી પણ વિસરી શકશો નહિ. આ સુંદર મેદાનને “વેનલોકડાઉન” કહે છે. આ ભૂમિ ઉતાકામંડના રમણીય સ્થાનના હૃદયને સ્થાને છે.

વળી આ સુંદર ભૂમિની આબુખાબુ પર્વતમાં વસતાં શિયાળોનાં ટોળેટોળાં ફરે છે. શિકારીઓ તેનો

શિકાર કરવા ગાંડાઘેલા થઈ જાય છે. આ રમણીય પ્રદેશમાં શિકારની સહેલગાહ માટે ઈ.સ. ૧૮૬૭થી “ઉતાકામંડ હન્ટ” નામની એક સંસ્થા સ્થાપન કરવામાં આવી છે. આ સ્થળ ઉપર જેવા પહાડી શિયાળ છે, તેવા શિયાળો તમે નહિ જોયા હોય! આ શિયાળો બહુ જ મજબૂત, જોરાવર અને અત્યંત ઝડપથી દોડનારાં હોય છે.

શિકારી ગમે તેવો ઘડાયેલો હોય, છતાં તેને આ શિયાળોનો શિકાર કરવો મુશ્કેલ થઈ પડે છે. શિયાળોની દોડ એટલી ઝડપી હોય છે અને તેઓ એવા ઝડપથી ઝાડોની એક ઘટામાંથી નીકળી બીજા ઘટામાં પેસી જાય છે, કે કુશળ શિકારી પણ તેને પકડી શકતો નથી. આથી તેમને પકડવાને માટે શિકારીઓને શિકારી કૂતરા સાથે રાખવા પડે છે. આ કૂતરાઓ ખાસ ઈંગ્લેંડથી મંગાવીને અહીં રાખવામાં આવે છે.

અરણ્યની સાથે હરીફાઈ કરતી આ ભૂમિ વૃક્ષો, વેલાઓ, ડુંગરીઓ અને ઝરાઓથી ભરેલી છે. તેની વચ્ચેથી થઈને ગાડીઓ દોડાવવાનો રસ્તો છે. મેદાનની બીજા બાજુઓ ઉપર પણ આવા રસ્તા છે,

જ્યાંથી દોડતી ગાડીઓ પસાર થઈ શકે છે. આવા એકાદ સ્થળેથી તમે પસાર થતાં ખીણની ચારે બાજુએ નજર નાખશો, તો ખીણની સુંદરતા, રમણીયતા અને અદ્ભુત દેખાવ તમે જોઈ શકશો. આવો જ અદ્ભુત દેખાવ, ભાગ્યે જ તમે કોઈ જગ્યાએ જોયો હશે!

આ ઢાળવાળી જમીન અને નીચેનો રસ્તો એટલાં મનોહર અને સગવડભરેલાં છે કે, ત્યાં માણસો ખુશીથી હરી ફરી શકે છે, અથવા ફરવા જવાની કસરત તરીકે લાંબે સુધી ફરવા જવા માટે એ રસ્તાનો ઉપયોગ કરી શકે છે. ચાલો હવે આપણે એ ‘વેનલોકડાઉન’ નામના રમણીય પ્રદેશમાં ઊતરીને ત્યાંની સહેલગાહ માણીએ.

બુઓ! સામે ચારે બાજુએ પર્વતોનાં શિખરો નજરે પડશે, જે શિખરો સુંદર મકાનો અને ઓફિસોથી છવાયેલાં છે. ખીણ બાજુએ વિસ્તરેલી ઝાડી, ઝરાઓ અને ખુલ્લા મેદાનો દેખાશે અને તેની સાથે સાડીની કોરની માફક લાંબે સુધી વિસ્તરેલી, ગાડી-ઘોડા જવા આવવાની સડક દેખાય છે! જાણે કુદરતરાણી કોઈ ગંભીર વિચાર સેવતી, કાળાશભર્યા

ફૂલવેલાવાળી કોરથી આચ્છાદેલી, લીલી સાડી પહેરી પાલવ ઢાળીને અહીં બેઠી છે !

ચઢઉતર થઈ શકે એવી નાની મોટી ટેકરીઓથી આ જમીન એવી સરસ રીતે આચ્છાદાયેલી છે કે, એ રસ્તે તમે ઉપર જાઓ અથવા નીચે આવો તો તમને આપોઆપ કસરત થઈ રહેશે, ખાધેલું પચી જશે અને કકડીને ભૂખ લાગશે. હિમાલયના પ્રદેશમાં પણ આવી ટેકરીઓ છે. વનવગડે ફરવાહરવાનો શોખ ધરાવતા સેંકડો માણસો ત્યાં ફરવા જાય છે, પણ એ ટેકરીઓ કરતાંયે ઉતાકામંડની ટેકરીઓ વધારે સગવડભરી, વધારે સ્વચ્છ અને વધારે આનંદ આપે એવી છે. જાણે કોઈ કુશળ કારીગરે પહાડો કાપી કોરીને, તેની જાણી બેઠીનેજ આવી બનાવટ ન કરી હોય તેમજ આપણને લાગે છે.

પહાડ ઉપરની સપાટ પ્રદેશની જગા કુદરતી રીતે પણ રમણીય છે, અને તેને વધારે સુંદર અને વધારે મનોહર બનાવવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે. અહીં સંખ્યાબંધ શોભા આપે એવા ઓસ્ટ્રેલી-

યન ઝાડો રોપવામાં આવ્યાં છે. તે ઉપરાંત યુકેલી-
પ્ટસનાં પણ પુષ્કળ ઝાડો છે. યુકેલીપ્ટસનાં ઝાડો-
માંથી યુકેલીપ્ટસ તેલ નીકળે છે. આ તેલ ઘણું
ઉપયોગી છે અને તે શરદી, સળેખમ, શીતજ્વર, ક્ષય
વગેરે ઘણા રોગોમાં વપરાય છે.

યુકેલીપ્ટસનાં ઝાડો આંખાનાં ઝાડ જેવાં મોટાં
હોય છે. તેને જરા જડાશભર્યાં અને ખીચોખીચ
ભરેલાં એવાં પાંદડાં બેસે છે. પાંદડાં અરધો પોણો
ઘંચ પહોળાં હોય છે અને છ સાત ઇંચ લાંબાં હોય
છે. એથી વધારે આછા માપનાં પણ પાંદડાં હોય છે.
એ પાંદડાંને હાથે ચોળીને તેની વાસ લો, તો એ
તેલની જ વાસ તેમાંથી પણ આવશે. અહીંના લોકો
આ પાંદડાનો ઉકાળો કરીને પણ પીએ છે. યુકેલી-
પ્ટસનાં ઝાડ એ આ પ્રદેશની ખાસ નવીનતા છે. તે
ઉપરાંત ખેર અને બાવળનાં ઝાડો પણ છે. શરૂઆત-
માં આ ઝાડો અહીં રોપવામાં આવ્યાં હતાં અને
તે સંભાળપૂર્વક ઉછેરવામાં આવ્યાં હતાં. આજે તો
એ ઝાડોની સંખ્યા એટલી બધી થઈ છે કે, તે હવે
સ્થળે સ્થળે નજરે પડે છે !

ખીજ ખાનુએ ગુચ્છાદાર વિલાયતી ઝાડો રોપેલાં છે. આ ઝાડ પરદેશમાં બહુ સંભાળ અને કાળજીપૂર્વક ઉછેરવામાં આવે છે, પણ અહીં તો તે આપોઆપ જ એટલાં બધાં કુદરતી રીતે જ ખીલી ઊઠ્યાં છે કે, તેથી આખો વિભાગ અપૂર્વ શોભાથી ભરપૂર બની ગયો છે, અને અત્યંત સુંદર દૃશ્ય ઉત્પન્ન કરે છે. અહીં સ્થળે સ્થળે નાની વાડો બનાવવામાં આવી છે અને તેની વચ્ચે સુંદર ઉપવનો બનાવેલાં છે. આ વાડ ગુલાબ અને એના જેવા જ ખીજ સુશોભિત છોડ અને રોપાની બનાવેલી છે.

આ સઘળી શોભા હજી ઝાંછી હોય તેમ, વર્ષા-રાણી પણ પોતાનો પાલવ પાથરીને ઉતાકામંડને શરણે આવી છે. અહીં વર્ષાઋતુમાં ૪૯ ઈંચ જેટલો વરસાદ પડે છે અને શિયાળમાં તદ્દન નામનો જ વરસાદ વરસે છે. આથી જાત જાતનાં ફૂલો અહીં બારે માસ ખીલે છે. અને તે આ રમણીય પ્રદેશને અપૂર્વ ઉલ્લાસથી શણગારે છે. ગુલાબનાં ફૂલો અને ડમરો અહીં ઘણો થાય છે.

ચાલો, હવે આ રમણીય ખીણના પ્રદેશને

જોઈને આગળ વધીએ. આગળ જતાં ઉતાકામંડ મ્યુનિસિપાલિટીનું મકાન આવે છે. આ મ્યુનિસિપાલિટીની સ્થાપના ઈ. સ. ૧૮૬૬માં થઈ હતી. ઈ. સ. ૧૯૦૨ના વર્ષમાં આ મ્યુનિસિપાલિટીની આવક એક લાખ ચાલીસ હજાર રૂપિયા અને ખર્ચ એક લાખ સાઠ હજાર રૂપિયા જેટલો આવતો હતો. મ્યુનિસિપાલિટીની ઊપજની મુખ્ય રકમો મદ્રાસ સરકાર તરફથી મળતી ગ્રાંટ, ધરવેરો અને પાણી-વેરા દ્વારા ઉત્પન્ન થાય છે. મ્યુનિસિપાલિટીએ જનતાની સગવડ માટે સ્ટેશનથી છેક શહેરને આરપાર ભેદીને જતો મુખ્ય રસ્તો, ગટર અને વોટરવર્ક્સ બંધાવ્યાં છે. આથી શહેરની સ્વચ્છતામાં અને લોકોની સુખાકારીમાં ભારે વધારો થવા પામ્યો છે. આ ગટર બંધાવતાં ત્રણ લાખ રૂપિયાનો ખર્ચ થયો હતો. ‘મારલીમન્ડ ટાઇગર હીલ’ નામના સ્થળે પાણીખાતું બાંધવામાં આવ્યું છે અને ત્યાંથી મોટા પાઈપો મૂકીને શહેરમાં પાણી પૂરું પાડવામાં આવે છે. આ શહેર આટલું બધું સ્વચ્છ, સુંદર અને હવા ઉજસવાળા સ્થળે આવેલું છે, છતાં અહીં

એક વાર પ્લેગે દેખા દીધો હતો અને થોડોક જન-સંહાર કર્યો હતો.

અહીંથી આગળ વધશો તો મદ્રાસ બેંકની ઇમારત, પુસ્તકાલયભવન, કેટલાંક ખ્રિસ્તીમંદિરો, જિલ્લા કલબ, જીમખાના કલબ, સરકારી બોટનીકલ ગાર્ડન અને શિક્ષણ તથા દાકતરી શાળાનાં મકાનો અને બીજાં કેટલાંક વેપારી સંસ્થાઓનાં મકાનો વગેરે જોવા યોગ્ય ઇમારતો આવે છે.

અહીંની લાયબ્રેરી ઇ. સ. ૧૮૫૯માં બંધાઈ હતી. તેમાં ૧૫ હજારથી વધારે પુસ્તકો છે. ખ્રિસ્તી-દેવળોમાં સૌથી જૂનું દેવળ સાધુ સ્ટીફનનું છે. ગવર્નમેંટ હાઉસની ચારે બાજુએ ગોળાકારે બોટનીકલ ગાર્ડન આવેલો છે અને તે ૫૧ એકર જગ્યામાં વિસ્તરેલો છે. આ બાગ ઇ. સ. ૧૮૪૨માં બંધાયો હતો, જે વખતે માર્કવીસ ઓફ ટવીડેલ મદ્રાસના ગવર્નર હતા. અહીંની સ્થાનિક ભાષા તામીલ અને મલાયલમ છે.

આ સુંદર મકાનો, કુદરતી દૃશ્યો, શિખર

ઉપરથી જણાતા ચારે બાજુના અદ્ભુત દેખાવો.
 આ સઘળું જુઓ; આંખો ભરી ભરીને જુઓ; હવે
 ભાગ્યે જ અહીં કાંઈ જોવાનું બાકી રહેશે. એક
 મોટા સમૃદ્ધ શહેર તરીકે નહીં, પણ કુદરતના લાડીલા
 બાળસમા આ સ્થાનમાં વસીને, આપણે કુદરતનો
 આનંદ લૂંટવાનો છે. તમે એ આનંદ લૂંટી રહ્યા છો.
 ચાલો હવે આપણે આપણો પ્રવાસ પૂરો કરીએ;
 અને ઉતાકામંડનાં સુખદ સંસ્મરણો! જીવનપર્યંત
 જાળવી રાખીએ.

ચોથી શ્રેણી

- ૬૧ શ્રી ગજનન
૬૨ શ્રી ક્રાંતિકેમ
૬૩ ચંદ્રહાસ
૬૪ ભક્ત સુધન્વા
૬૫ શ્રીહર્ષ
૬૬ રસકવિ જગન્નાથ
૬૭ ભક્ત નામદેવ
૬૮ શ્રીહેમચંદ્રાચાર્ય
૬૯ છત્રપતિ શિવાજી
૭૦ સમર્થ સ્વામી
રામદાસ
૭૧ ચાંદબીખી
૭૨ ગુરુ નાનક
૭૩ મહાત્મા કબીર
૭૪ ગોરાંગ મહાપ્રભુ
૭૫ લાલા લજપતરાય
૭૬ શ્રી ચિતરંજનદાસ
૭૭ શ્રી ત્રિભુવનદાસ
ગજનર
૭૮ શ્રી સુરેન્દ્રનાથ
બેનરજી
૭૯ શ્રી વિજયધર્મચરિ
૮૦ બાબુ રાજેન્દ્રપ્રસાદ
પાંચમી શ્રેણી

- ૮૧ પાર્વતી
૮૨ શ્રીશંકરાચાર્ય
૮૩ શ્રીમદ્ વલ્લભાચાર્ય
૮૪ શ્રી માધવાચાર્ય
૮૫ શ્રી રામાનુજાચાર્ય
૮૬ મહારાજ કુમારપાળ

- ૮૭ ગુરુ ગોવિંદસિંહ
૮૮ રણજિતસિંહ
૮૯ લક્ષ્મીબાઈ
૯૦ શ્રી કેશવચંદ્રસેન
૯૧ શ્રી ઇશ્વરચંદ્ર
વિદ્યાસાગર
૯૨ મહાદેવ ગોવિંદ
રાનડે
૯૩ દાદાભાઈનિવરોજી
૯૪ શ્રી ગોપાલકૃષ્ણ
ગોખલે
૯૫ સ્વામી શ્રદ્ધાનંદજી
૯૬ શ્રી ગોવર્ધનરામ

- ૯૭ શ્રી જવાહરલાલ
નેહરુ
૯૮ સુભાષચંદ્ર બોઝ
૯૯ શ્રી સેનગુપ્તા
૧૦૦ તારામંડળ

છઠ્ઠી શ્રેણી

- ૧૦૧ મહાદેવી સીતા
૧૦૨ નાગાર્જુન
૧૦૩ કર્મદેવી અને મેવા-
ડની વીરાંગનાઓ
૧૦૪ વીર વનરાજ
૧૦૫ હૈદરઅલી
૧૦૬ મહાકવિ પ્રેમાનંદ
૧૦૭ સર ટી. માધવરાવ
૧૦૮ જામ રણજીત
૧૦૯ ઝંડુભટ્ટ
૧૧૦ શિશુપી કરમારકર
૧૧૧ કવિ દલપતરામ

- ૧૧૨ સ્વ. હાજીમહમ્મદ
૧૧૩ વીર લધાલા
૧૧૪ સૌંદર્યધામકારમીર
૧૧૫ નૈનિતાલ
૧૧૬ ગિરનાર
૧૧૭ દારકા
૧૧૮ પાટનગર દિલ્હી
૧૧૯ મહેસુર
૧૨૦ તાજમહાલ

સાતમી શ્રેણી

૪-૦-૦

- ૧૨૧ શ્રી ઋષભદેવ
૧૨૨ ગોરક્ષનાથ
૧૨૩ વીર કુણાલ
૧૨૪ અકબરશાહ
૧૨૫ મહામંત્રી મુંગલ
૧૨૬ કવિ દયારામ
૧૨૭ જયકૃષ્ણ ઈંદ્રજી
૧૨૮ શ્રી સયાજીરાવ
ગાયકવાડ
૧૨૯ મહાવીરપ્રસાદ
દિવેદી
નાલા ૧૩૦ મહાકવિ નાલ
૧૩૧ પ્રો. રામમૂર્તિ
૧૩૨ અમદાવાદગદ્યપ્રાન
૧૩૩ સોરઠી સંતો
૧૩૪ નેપાલ
૧૩૫ મહાબળેશ્વર
૧૩૬ અમરનાથ
૧૩૭ બદરી-કદારનાથ
૧૩૮ કલકત્તા
૧૩૯ પાટણ
૧૪૦ અનુપમ ઇલુરા

વિદ્યાર્થી વાચન માળા

[પુસ્તકાગ્રાના સર્વ હક્ક પ્રકાશકને સ્વાધીન]

કુટુંબ પુસ્તકાગ્રા કી. ૦-૪-૦

આઠમી ગ્રેણી ૩-૦-૦	નવમી ગ્રેણી ૩-૦-૦	દશમી ગ્રેણી ૩-૦-૦
૧૪૧ ગુરુ દત્તાત્રય	૧૬૧ શ્રી જ્ઞાનદેવ	૧૮૧ શ્રી એકનાથ
૧૪૨ ઉદયન-વત્સરાજ	૧૬૨ શ્રી સિદ્ધસેનદિવાકર	૧૮૨ ૬૦૨૨૨ મહામહા પયગમ્બર
૧૪૩ મહાત્મા આનંદધન	૧૬૩ ઉપા. યશોવિજયજી	૧૮૩ અશો જરથુસ્ત
૧૪૪ વસ્તુપાલ-તેજપાલ	૧૬૪ વીર બાલાજી	૧૮૪ અહલ્યાબાઈ
૧૪૫ સામળલદ	૧૬૫ નાના કુડનવીસ	૧૮૫ ડો. અન્સારી
૧૪૬ કવિ નર્મદ	૧૬૬ શ્રીદિગ્ગેન્દ્રલાલરોય	૧૮૬ શ્રી રમેશચંદ્રદત્ત
૧૪૭ વીર સાવરકર	૧૬૭ રાજરામમોહનરાય	૧૮૭ વિજયાલક્ષ્મીપંડિત
૧૪૮ જમશેદજી તાતા	૧૬૮ શ્રી અમૃતલાલકુર	૧૮૮ શ્રી કૃષ્ણમૂર્તિ
૧૪૯ કવિ કલાપી	૧૬૯ પં. વિષ્ણુદિગંબર	૧૮૯ મંતકવિ પદિયાર
૧૫૦ પ્રો. સી. વી. રામન	૧૭૦ શ્રી રામાનંદચેટરજી	૧૯૦ ચિત્રકાર રવિવર્મા
૧૫૧ શાહસોદાગરજમાલ	૧૭૧ ભગવાનલાલઈંદ્રજી	૧૯૧ શ્રી શરદાબાણુ
૧૫૨ શિલોંગ	૧૭૨ શ્રી પ્રફુલ્લચંદ્ર રોય	૧૯૨ સોરઠના અહારવટિયા
૧૫૩ શ્રીમતી કરતૂરબા	૧૭૩ મૌ. અણ્ણલ કલામ આહાદ	૧૯૩ મોતીલાલ અમીન
૧૫૪ દાહીલીંગ	૧૭૪ શ્રીરાજગોપાલાચારી	૧૯૪ આણુ
૧૫૫ ઉતાકામંડ	૧૭૫ પાવાગઢ	૧૯૫ શનુજય
૧૫૬ જગન્નાથપુરી	૧૭૬ રામેશ્વર	૧૯૬ ગોમટેશ્વર
૧૫૭ કાશી	૧૭૭ તારંગા	૧૯૭ અમદાવાદ
૧૫૮ જયપુર	૧૭૮ મુંબઈની ગુફાઓ	૧૯૮ લખનૌ
૧૫૯ હૈદરાબાદ	૧૭૯ આગ્રા	૧૯૯ વડોદરા
૧૬૦ કાવેરીના જળબોધ	૧૮૦ અજંતા	૨૦૦ ગીરનાં જંગલો

પ્રકાશક : શંભુલાલ જગશીલાઈ : ગૂર્જર મંથરતન કાર્યાલય
ગાંધીનગર : અમદાવાદ.

મુદ્રક : ગોવિંદલાલ જગશીલાઈ : શા ર દા મુદ્રણાલય
જુમા મસ્જિદ સામે : અમદાવાદ.